

IVAN BROŽ

Arabsko-izraelské války

LIBANON

1948–1973

ÉPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK, Technická univerzita Liberec)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, vedoucí katedry Marketingové komunikace a PR)

doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, ředitel Ústavu světových dějin na FF UK)

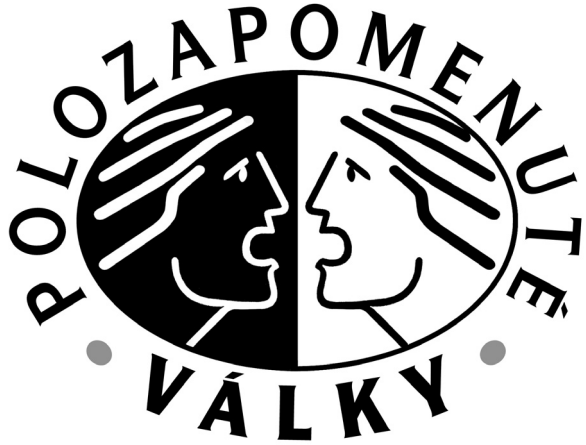
doc. PhDr. František Stellner, Ph.D. (FF UK a VŠE, ředitel Ústavu světových dějin na VŠE)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

doc. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita Hradec Králové)

PhDr. Karel Richter, CSc.

EDICE

IVAN BROŽ

Arabsko- -izraelské války

1948-1973

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

MĚSTO
LETOHRAD
MĚSTO LITERATURY FAKTU

Copyright © Ivan Brož, 2005, 2010

Cover © Karel Kárász, 2005, 2010

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2005, 2010

ISBN 978-80-7425-044-6

OBSAH

Úvodem	9
I. Válka o nezávislost Izraele	19
Poválečná předehra	20
První fáze konfliktu	32
Vpád armád arabských států do Izraele	39
Třetí fáze konfliktu	50
Nástup diplomatů	58
Závěrečná fáze první arabsko-izraelské války	62
Výsledky první arabsko-izraelské války	68
Československo na straně Izraele	72
II. Suezská válka	105
Nová orientace	106
Velké politické změny v Egyptě	112
Československo – dodavatel zbraní do Egypta	122
Černé mraky nad Port Saidem	129
Sinajské tažení – den po dni	135
III. Šestidenní válka	171
Kvas v arabských zemích, růst síly státu Izrael	172
Obnovení vojenského potenciálu arabských zemí	181
Arabské země v „předvečer“ červnové války	184
Bitvy na třech frontách	191
Pozemní operace na Sinajském poloostrově	198
Jordánská fronta	204
Na syrské frontě	208
Boje na moři	210
Výsledky červnové války	212
Osobnosti v šestidenní válce	216

Hodnocení šestidenní války	222
Československo a vojenskotechnická spolupráce s arabskými zeměmi po červnu 1967.....	228
Diplomatická tečka za šestidenní válkou	234
IV. Jomkippurská válka	249
Prolog k odvetě – „vyčerpávací válka“	250
Vítězství, které se Arabům vymklo z rukou.....	264
Svědectví izraelských vojáků v první linii z prvního dne.....	272
Boje na frontách den po dni.....	278
Výsledky a důsledky jomkippurské války.....	318
V. K rozhodující zteči nastupují diplomaté.....	337
Chronologie arabsko-izraelských válek.....	354
Výběr z pramenů a literatura.....	360

Úvodem

Úvodem se jistě hodí dvě otázky: Byli snad Arabové a Židé odvěcí nepřátelé? Jak je možné, že za pouhé jedno čtvrtstoletí – konkrétně v letech 1948 až 1973 – spolu vedli čtyři války?

Zalistujeme-li v dějinách, pak uvidíme, že Židé žili stejně tak v Egyptě, kde přijali helénistickou kulturu, jako Arabové v Jeruzalémě, aniž by jejich vzájemné vztahy byly poznamenány důvody ke vzniku trvalého napětí nebo dokonce stavu nepřátelství. Právě Jeruzalém je svorníkem tří velkých světových náboženství, která organicky souvisejí se životem Arabů a Židů. Od doby krále Davida představoval hlavní centrum politického a náboženského života starověké židovské komunity. Jako místo skonu Ježíše Krista se později stal i svatým městem křesťanství a na počátku středověku i jedním z hlavních svatých měst islámu, hned vedle Mekky a Medíny. Profesor Adolphe Lods, francouzský historik zabývající se dějinami starověku, píše v knize *Tvůrčové dějin* (Praha 1934) o podílu židovských proroků na tvorbě dějin:

„Jejich víra stala se totiž, díky křesťanství a islámu, vírou veliké části lidstva. Některé zásadní rysy křesťanství – jako například zásada o rovnosti všech národů před bohem – jeví se jako uskutečnění myšlenek, které proroci hlásili od 8. do 6. století před naším letopočtem... A stejně také ideál mezinárodní svornosti, který dnes je živější než kdy dříve, má svůj původ ve snech izraelských proroků o světovém míru a zavrhování války.“

Ale jak to vlastně bylo s Palestinou, která se právě v moderní době stala zdrojem třenic, konfliktů a nakonec i válek? Toto historické území v Přední Asii mezi Středoziemím, Mrtvým a Rudým mořem, pravlast Starého zákona, bylo nejdříve osídleno starověkými hebrejskými kmeny, kteří se nazývali Kanaanejští. Ve 13. století před naším letopočtem sem přišli další semité, Izraelité, přičemž se jako střední datum zpravidla uvádí rok 1250 př. n. l., jak na to upozorňuje český historik Vladimír Sadek v kapitole Státy a říše na Předním východě v 1. polovině 1. tisíciletí př. n. l. (*Dějiny pravěku a starověku*, Praha 1979). Tento

kmen pastevců přijal od Kanaanejců jejich poměrně vyspělou městskou kulturu, rozvinutý obchod a náboženské zvyklosti. Ve 12. století se zde začaly usazovat i další kmeny, některé nešemitské. Jedním z nich byli například Filištínci, hebrejsky Pelištim, kteří zakládali při pobřeží Středozemního moře menší městské státy, jako Gazu, Aškelon, Gat, Ekron či Ašdod.* A právě podle nich celý tento region získal své jméno Palestina.

Na přelomu 11. a 10. století před našim letopočtem vzniklo Judsko-iraelské království s hlavním městem Jeruzalémem. Největšího rozkvetu doznalo za krále Šalomouna (asi 960–935 př. n. l.). Tento vynikající státník, syn krále Davida, podporoval stavitelství a umění a je mu také připisováno autorství Písně písní. Po jeho smrti se království rozpadlo. A pak následovaly invaze řady dobyvatelů, jako byli zejména Asyřané, Peršané a Římané. V polovině 7. století našeho letopočtu přicházeli do Palestiny Arabové. V dobách, kdy se Osmanská říše rozšiřovala výbojnými válkami, tedy v 16. století, si Turci podrobili také Palestinu. To bylo v roce 1517. A vládli zde až do první světové války. Přesněji řečeno do prosince 1917, kdy odtud byli vytlačeni britskou armádou, která sem pronikla od Suezů přes poušť Sinajského poloostrova.

Palestina v novověku nebyla výlučně židovskou domovinou, což platilo zejména o konci 19. století. Židovské osídlení bylo rozptýlené nejen na Středním východě, ale po celé Evropě, nejvíce však v poměrně celistvém osídlení v západních oblastech tehdejšího Ruska, v rakouské Haliči a v pruském Poznaňsku. A početně již i ve dvou emigrantských koloniích – ve Spojených státech amerických a samozřejmě také v Palestině. Od osmdesátých let 19. století se začalo rozvíjet hnutí sionistů požadující intenzivní osídlování Palestiny, přičemž pogromy v posledním desetiletí a všeobecný antisemitismus mu daly novou sílu. V první přistěhovalecké vlně v letech 1882–1903 přišlo do Palestiny kolem 30 000 a ve druhé vlně kolem 40 000 osob. Ale současně na území Palestiny žili jak muslimští Arabové, tak vyznavači křesťanství, tedy příslušníci východní (ortodoxní) církve.

* Pro účely této publikace se autor a nakladatel řídili jednotným výkladem arabských a židovských jmen osob i zeměpisných míst, které bývají v praxi vykládány několika způsoby či nuancemi.

Vlna vzestupu emancipace řady národů v Evropě a četné projevy diskriminace Židů pak přispěly ke zrodu vlastního židovského národního úsilí, jehož cílem byl návrat rozptýlených Židů, zejména z Evropy, právě do Palestiny. Jedním z hlavních inspirátorů těchto aktivit byl vídeňský publicista maďarského původu Theodor Herzl (1860–1904). V roce 1896 vydal svoji knihu *Der Judenstaat (Židovský stát)*, která pak vyšla v mnoha jazycích a v mnoha vydáních a podávala vysvětlení, proč Palestina, a nic jiného než Palestina, byla prostorem, v němž autor spatřoval židovský domov.

„Již samotné jméno Palestina bude přitahovat náš lid silou obrovské potence,“ psal Herzl. „Za předpokladu, že by nám Jeho Veličenstvo sultán věnoval Palestinu, mohli bychom na oplátku převzít roli regulace veškerých financí Turecka. Mohli bychom také tvořit hráz Evropy proti Asii, výspu civilizace před barbarstvím. Mohli bychom jako neutrální stát zůstat v kontaktu s celou Evropou, která by garantovala naši existenci.“

První sionistický kongres se konal v roce 1896 v Basileji a zúčastnili se ho delegáti z celého světa, většinou z Ruska, ale i někteří ze západní Evropy, Velké Británie, Spojených států a Palestiny. Byla na něm ustavena Světová sionistická organizace s deklarovaným cílem „vytvořit pro židovský lid veřejně uznáný a zákonem zajištěný domov v Palestině“. Po jeho skončení si Theodor Herzl zapsal do svého deníku: „Kdybych měl co nejstručněji zhodnotit basilejský kongres – což se snažím uchránit před veřejným prohlášením – řekl bych toto: V Basileji jsem založil židovský stát.“ Pokud šlo o časový předpoklad založení tohoto státu, Herzl předpověděl: „Možná za dalších pět let, nejdéle za padesát let.“

Sionisté ovšem museli překonávat celou řadu překážek, včetně problémů ve vlastních řadách. Bojovali jak s opozicí fundamentalistů, tak i s odporem zastánců asimilace, ale ještě do první světové války jejich hnutí stačilo do značné míry velice zesílit. Židovští osadníci v Palestině se obraceli na bohaté židovské filantropy se žádostmi o všeobecnou podporu. Nejvíce jim vycházel vstříc zejména člen francouzské větve bankéřské rodiny Rothschildů, baron Edmond de Rothschild, a to nejen finančními příspěvky na stavbu výrobních závodů, vinic a měst, ale i svým politickým vlivem.

První světová válka otřásla také tureckým koloniálním panstvím. Sionisté se snažili prostřednictvím svého anglofilského křídla využít zájmů států Dohody pro naplnění svých úmyslů o vybudování národního domova pro Židy z celého světa právě v Palestině. Velkou zásluhu na tom měl vedle Rothschilda také známý chemik Chaim Weizmann, jenž se stal pro věc sionistů vskutku mimořádně přitažlivou a přesvědčivou osobností. Pocházel z Ruska, vystudoval v Německu a v roce 1906 přišel na univerzitu v Manchesteru, kde přednášel chemii. Byl nejen vynikajícím chemikem a pedagogem, ale také zdatným, vynalézavým a neúnavným diplomatem. Je o něm známo, že horlivě působil především na britského ministra zahraničí Arthura Balfoura, aby se zasadil za naplnění požadavků Světové sionistické organizace. Když se poprvé setkali, tak se mezi nimi údajně odvíjel tento dialog:

„Pane Weizmanne, proč vaši židovští přátelé trvají zrovna na Palestině a odmítají Ugandu, kterou jim naše vláda může okamžitě poskytnout?“

„Pane Balfoure, předpokládejme, že bych vám namísto Londýna nabídl Paříž, vzal byste to?“ odpověděl Weizmann protiotázkou.

„Ale pane Weizmanne, my máme Londýn.“

„To je pravda,“ řekl Weizmann a dodal: „Ale my už jsme měli Jeruzalém, když v místě, kde je dnes Londýn, bývaly jen bažiny.“

Jelikož se měla značná část Středního východu (včetně Palestiny) po skončení ještě probíhající první světové války dostat do sféry vlivu Velké Británie, a přitom se situace na válečných frontách na pomezí let 1916 a 1917 nevyvíjela pro ni příliš dobře, začaly sionistické organizace naléhat na Londýn, aby jim zajistil právo na osídlování Palestiny výměnou za významnou protislužbu. Židovské kruhy ve Spojených státech měly totiž vyvíjet tlak na Bílý dům, aby se USA zapojily do bojů první světové války v Evropě. Nelze říci, že by to byl jediný důvod, kvůli němuž se snad Spojené státy nakonec do této války rozhodly vstoupit, ale faktem je, že sionisté zde měli značný vliv především na Demokratickou stranu a na samotného prezidenta Woodrowa Wilsona, mimo jiné i prostřednictvím osobního prezidentova rádce a přítele, předsedy Nejvyššího soudu Louise Brandeise. I tento nátlak přispěl k tomu, že v dubnu 1917 se Američané vydali na pomoc státům Dohody. A také je faktem, že právě v tomto období dlal ve Washingtonu šéf britské diplomacie Arthur Balfour, aby

zde koordinoval společný postup, v němž nechyběly ani aspekty týkající se vztahu Londýna a Washingtonu k požadavkům Světové sionistické organizace.

A byl to právě Balfour, jenž 2. listopadu 1917 odeslal Edmondovi de Rothschildovi dopis, který se posléze proslavil jako takzvaná Balfourova deklarace. V tomto poselství britský ministr zahraničí barona Rothschilda informuje, že britská vláda „posuzuje příznivě zřízení národního domova židovského lidu v Palestině a vyvine své nejlepší úsilí k dosažení tohoto cíle, přičemž se dává jasně na srozuměnou, že se nepodnikne nic, co by se mohlo dotknout občanských a náboženských práv dosavadních nežidovských skupin obyvatelstva v Palestině, či práv a politického postavení, jaké mají Židé v kterékoli jiné zemi“.

Jak známo, rok po skončení první světové války byla podepsána Versailleská smlouva a ustavena Společnost národů. Podle článku 22 smlouvy o této nové světové organizaci bylo stanoveno, že některé bývalé kolonie a teritoria, které nebyly schopné samy si vládnout, budou na určitou dobu svěřeny pod takzvanou mandátní správu vyspělejších států. A to se plně týkalo právě Palestiny, která byla svěřena Velké Británii počínaje dnem 1. července 1920, i když k oficiálnímu schválení mandátu došlo na jednání Rady Společnosti národů až 29. září 1923.

Jestliže do první světové války čítala židovská komunita v Palestině asi sto tisíc osob, usedlých většinou ve městech (Jeruzalém, Safd, Yafo, Haifa), tak díky úsilí židovské kolonizační společnosti, založené opět z Rothschildova podnětu, bylo zřízeno prvních asi 60 zemědělských osad, kibuců, do kterých přijížděli židovští přistěhovalci prakticky z celého světa, takže počet židovských obyvatel v Palestině začal narůstat. Tato skutečnost, spojená s tím, že židovským přistěhovalcům byly poskytovány – ve srovnání s poměry arabských usedlíků – jisté materiální výhody, vedla k prvním známkám neklidu v Palestině, který podněcovala jak místní arabská reakce z řad polofeudálních rodů, tak některé britské noviny a ta část londýnských vlivných kruhů, která byla protisionisticky zaměřena. To pak vedlo k vyhlášení takzvané *Bílé knihy* z července 1922, za kterou stál tehdejší ministr kolonií Winston Churchill. Tento dokument sice potvrdil Židům právo zřídit si v Palestině národní domov, ale distancoval se od takové formulace, že by „Palestina měla být stejně tak židovská, jako je Anglie anglická“. Vyplýval z toho praktický závěr, že

další přistěhovalectví bude podmíněno tím, že nepřekročí ekonomické možnosti země a že politicky nežádoucí osoby budou z Palestiny vyloučeny. Vztah židovské komunity k těmto závěrům mandátní správy vyvolal mezi palestinskými Židy rozkol. Na jedné straně stála skupina vedená Weizmannem a sociálnědemokraticky orientované organizace, jejichž vliv neustále rostl. Na straně druhé stáli takzvaní revizionisté v čele s novinářem Vladimírem Žabotinským z Oděsy. Ti první se s opatřeními *Bílé knihy* ztotožnili, zatímco ti druzí stále prosazovali maximální program, tedy nejen národní domov, ale i vytvoření židovského státu na celém území historické Palestiny. A to včetně Zajordánska, jak se tehdy říkalo oblastem Západního břehu řeky Jordán.

Za další milník vyznačující neklidnou cestu Palestiny v období mezi oběma světovými válkami je možné označit výsledky sionistického kongresu, který se konal v srpnu 1929 v Curychu. Na základě jeho usnesení byla založena Židovská agentura (Jewish Agency), která měla spolupracovat s britskou mandátní správou s cílem usnadnění dalšího židovského přistěhovalectví do Palestiny. Jejím předsedou se stal Chaim Weizmann. Informace o tomto kongresu, tak jako zpráva, že byl zřízen speciální fond ve výši 3 milionů liber na nákup další zemědělské půdy, způsobily růst nervozity mezi Araby. Začaly demonstrace a někdy i nábožensky laděné konflikty z obou stran. Útočníky obvykle byli Arabové. Vlnu pobouření v řadách palestinských Židů samozřejmě vyvolala série brutálních vražd spáchaných arabskými extremisty, z nichž nejhorší byl masakr bezbranného shromáždění ortodoxních Židů v Hebronu a Safdu. Židé se přirozeně bránili, a dokonce zabili v mešitě jednoho islámského imáma, což je hodnost nejvyšší náboženské autority, nebo předříkávače denní muslimské modlitby v mešitě. Byla to tehdy v srpnu 1929 vskutku úděsná bilance – 300 zabitých a 500 těžce raněných.

V polovině třicátých let 20. století začala v důsledku příchodu Hitlera k moci v Německu opět narůstat vlna židovského přistěhovalectví do Palestiny. Jak uvádí Charles Douglas-Home ve své knize *The Arabs and Israel*, která vyšla v Londýně v roce 1968, tvořili Židé v předvečer vypuknutí druhé světové války třetinu obyvatelstva v Palestině, když jejich počet dosáhl půl milionu osob. Například v Tel Avivu jich žilo již asi 150 000. Židé obhospodařovali asi jednu pětinu orné půdy. Sociální

podmínky židovských zaměstnanců (zejména zemědělských) sice nepředstavovaly žádnou špičku, ale stále byly lepší než arabských. Například židovští dělníci měli zajištěnou osmihodinovou pracovní dobu, zatímco Arabové pracovali 10 až 12 hodin, bez pojištění a placené dovolené. Rozdíly byly i ve mzdách. Denní mzda palestinského Araba pracujícího na citrusové plantáži činila o 25 až 78 milů méně než židovského zaměstnance, přičemž v průmyslových provozech činil takový rozdíl až 300 milů. Také tato skutečnost přispívala k celkové nevraživosti Arabů vůči Židům. Jejich dříve neznámá nesnášenlivost byla navíc podněcována arabskými podnikateli a latifundisty, kteří se obávali zdatnější židovské konkurence. Přitom si tito Arabové, investující jednak do pěstování citrusových plodů a jednak do několika oborů lehkého průmyslu, nevedli z komerčního hlediska nejhůř. Například výměra jejich zemědělských hospodářství, jak uvádí profesor Jacob Coleman Hurewitz ve své knize *The Struggle for Palestine* (New York 1950), vzrostla z 3000 akrů v roce 1921 na 33 750 akrů roku 1935, přičemž počet průmyslových podniků užívajících strojů a dopravních mechanismů se za stejné období zvýšil ze sedmi na 313. Stejně obavy sdíleli ze židovské konkurence také arabští příslušníci početné vrstvy drobných řemeslníků a obchodníků.

A tak se Palestina propadla do víru napětí, střetů a napadání. Toto napětí vyvrcholilo v dubnu 1936 v přímé povstání Arabů, které dirigoval Nejvyšší arabský výbor v čele s jeruzalémským Velkým muftím, jímž tehdy byl Amín al-Husajní. Hodnost muftího znamená post nejvyššího duchovního v sunnitské větvi islámu, který má právo rozhodovat o náboženských a náboženskoprávních otázkách a dávat výklad o použití šarie (normy práva státního, dědického, trestního a rodinného) v duchu toho směru islámu, který je v té které muslimské zemi rozšířen. V tomto případě to byl člen mocného rodu al-Husajní, kterému šlo o dvojčinný zápas: vyhnat z Palestiny jak Židy, tak Brity a otočit vývoj země ke starým polofeudálním nebo dokonce feudálním poměrům.

Revolta řízená Velkým muftím začala generální stávkou mezi drobnými řemeslníky a obchodníky v Yafu a Jeruzalémě a rychle přeskočila i mezi přístavní dělníky a pak do celé Palestiny. Doprovázely ji drastické projevy bojkotu a individuálního teroru s desítkami mrtvých a raněných

na všech stranách. Vzápětí přerostla v přímý ozbrojený zápas vedený gerilovými skupinami, které dokonce na jistý čas obsadily část Jeruzaléma. Britové odpověděli vojenskými a policejními zásahy. Když do Palestiny přijela počátkem října 1936 z pověření Chamberlainovy vlády vyšetřovací komise, kterou vedl lord Peel, povstání nepolevovalo. V červenci 1937 vydal jeho tým čtyřsetstránkovou zprávu, která navrhla vytvořit z ekonomicky nejvyspělejších pobřežních oblastí židovský stát s tím, že odtud bude vystěhováno 250 000 Arabů, přičemž si Britové ponechají jako svoji enklávu strategicky nejdůležitější pásmo, které by se táhlo od Jeruzaléma, přes Lyddu až k Tel Avivu a přístavu v Yafu. Zbytek Palestiny měl být ponechán Zajordánsku. Tento fakticky vůbec první návrh na rozdělení Palestiny byl ostře odmítnut jak Araby, tak Židy. Následovalo další zintenzivnění násilí spojené s příchodem britských vojenských posil. Britský vojenský kontingent v Palestině na konci roku 1938 představoval celkem 18 pěších praporů, dva pluky jízdy, baterii těžkého dělostřelectva, několik oddílů obrněných vozidel a dvě eskadry letectva. Také policejní sbor posílili o 3000 mužů.

Palestinské povstání, v jehož průběhu zahynuly téměř dva tisíce lidí, bylo utlumené až kolem poloviny května 1939, kdy Londýn vydal další *Bílou knihu*. Britská vláda se v tomto dokumentu zavázala, že do deseti let poskytne Palestině nezávislost, zastaví přesuny v držbě půdy a na pět let radikálně omezí židovské přistěhovalectví (maximální strop 75 000 osob), které pak mělo být dokonce úplně zastaveno. Není sporu, že britské vedení vedly k takovému rozhodnutí – vyloženě proti zájmům židovské komunity v Palestině – strategické motivy spojené se snahou naklonit si vedoucí kruhy arabského světa v období narůstající světové krize s vidinou války. Oblast Středního východu s jejími teritoriálními, surovinovými a komunikačními liniemi byla pro Velkou Británii natolik významná, že se její typická zahraniční politika kolísání k jedné a podruhé zase ke druhé straně – podle aktuálních potřeb – tentokrát vychýlila ve prospěch Arabů.

S tímto stavem věcí však zase nebyli a ani nemohli být spokojeni Židé. Jejich organizace *Bílou knihu* z roku 1939 nejen odmítly, ale podle stupně radikalismu v programech jejich jednotlivých součástí přistupovaly k takovému odporu proti Britům, v němž nechyběly atentáty a záškodnické akce. Svědčí o tom řada bojových vystoupení zejména tajné sionistické

organizace Irgun Zvei Leumi, jejímž velitelem se později stal Menachem Begin, budoucí izraelský premiér. Ale nakonec válečná politika Německa a Itálie a sám fakt vypuknutí druhé světové války automaticky postavil Židy na stranu spojenců protihitlerovské koalice. Na základě volání sionistických organizací, aby se palestínští Židé mohli zapojit do boje na straně spojenců v protihitlerovské koalici, vydala britská vláda 10. října 1940 souhlas s vytvořením dvou palestinských praporů – jednoho židovského a jednoho arabského. Na počátku následujícího roku Britové chtěli vytvořit pěší brigádu sestavenou jen z palestinských Židů, ale kvůli silnému odporu Arabů od tohoto úmyslu ustoupili. Mezitím palestínští Židé v Sýrii úspěšně bojovali proti francouzským vojskům kolaborantského vichystického režimu a také v Egyptě v řadách britské Montgomeryho armády. Ale teprve až na základě žádosti, kterou Chaim Weizmann vyjádřil v osobním dopise Churchillovi, byl na podzim 1944 skutečně zformován kontingent nazvaný Židovská bojová brigáda. Skládal se z 5000 mužů zařazených v brigádních pěších a dělostřeleckých jednotkách. Pod velením kanadského brigádního generála židovského původu Ernesta Benjamina byla tato brigáda vycvičena v Egyptě a na jaře 1945 nasazena do závěrečných bojů proti německým vojskům v severní Itálii. Do svého zrušení v létě 1946 se právě v Itálii aktivně účastnila pomoci ve prospěch lidí, kteří přežili holocaust a chtěli odejít do Palestiny.

Hluboké utrpení Židů za druhé světové války, otřesné důsledky nacistické genocidy, vlna soucitu světové veřejnosti s oběťmi holocaustu, to všechno přispělo k tomu, že většina národů sympatizovala s postiženými Židy a sledovala s úctou jejich další život. Na svém kongresu konaném 22. května 1945 v Londýně podala Židovská agentura vládě Velké Británie žádost, aby: 1) Palestina byla prohlášena za židovský stát, 2) byla Židovská agentura pověřena k organizování přistěhování takového počtu Židů, jaký uzná za vhodné, 3) byla poskytnuta mezinárodní finanční pomoc k usazení prvního milionu Židů v Palestině a k jejímu hospodářskému rozvoji, 4) byly zajištěny německé reparace pro výstavbu židovského státu, 5) byly poskytnuty mezinárodní výhody pro přesídlení.

Avšak britská vláda tyto návrhy nepřijala a pokračovala i po válce v kurzu vytyčeném v *Bílé knize* z roku 1939. Mezi palestinskými Židy samozřejmě nastalo rozčarování. A tak se iniciativy chopily všechny

ozbrojené židovské složky – Hagana, Irgun Zvei Leumi a organizace Stern. Již v říjnu 1945 vypukly útoky proti britské mandátní správě. Byly potápěny hlídkové lodě střežící pobřeží před ilegálními přistěhovalci, hořela ropná rafinérie v Haifě a na řadě míst letěly do vzduchu kolejnice i s vagony. Údery židovských záškodníků směřovaly i proti letištním a administrativním zařízením a na řadu přišly také atentáty namířené na britské vedoucí osobnosti. Britové zasahovali velmi tvrdě – vojensky – proti židovským organizacím a nemilosrdnou deportací každého, kdo se pokusil dostat bez povolení na palestinské území.

I. Válka o nezávislost Izraele

POVÁLEČNÁ PŘEDEHRA

„Historie rozhodla, že se máme vrátit do své vlasti a založit tam znovu izraelský stát.“

Tak vyložil názor sionistů David Ben Gurion během svého pobytu v USA v roce 1941.

„Americký prezident Truman věděl, že má-li vyhrát v roce 1948 volby, musí získat židovské hlasy. Byl také přesvědčeným sionistou a nedůvěřoval ‚mládencům v proužkovaných kalhotách‘ na ministerstvu zahraničí. Nakonec právě on prosadil ve Spojených národech rozdělení Palestiny a uznal nový izraelský stát.“

Tak formuloval známý britský publicista Paul Johnson postoj Harryho Trumana, jenž se – coby viceprezident USA – stal po náhlé smrti F. D. Roosevelta 12. dubna 1945 americkým prezidentem.

Sovětský svaz napomáhal sionismu a postavil se za uznání státu Izrael v podstatě ze tří důvodů. Zaprvé proto, že nehodlal v důsledku vysokého stupně aktivity i přitažlivosti Trumanovy doktríny (12. březen 1947) a Marshallova plánu (5. červen 1947) zůstat v globální izolaci a chtěl získat nějaký geostrategický vliv, nebo alespoň nepřipustit, aby byly na Středním východě vytvářeny vojenské základny, které by v případě většího konfliktu ohrozily jeho ropné zdroje na Kavkaze. Zadruhé, aby využil slábnoucího postavení Velké Británie na Středním východě a „pomohl“ k jejímu odchodu odtud, a vybudoval si tak v očích veřejnosti koloniálních zemí pověst zastávce jejich zájmů. A zatřetí, sázka na židovskou kartu byla pro něj bezesporu lákavým pokušením i z toho důvodu, že se rozhodl podpořit experiment, z něhož by se zrodila nová Palestina (nebo jakkoli nazvaný židovský stát) typu lidově demokratické země s levicovým zaměřením.

Tak zřejmě zpočátku uvažoval Stalin, jak to mezi řádky dokazuje i vystoupení jeho blízkého spolupracovníka, Andreje Ždanova, který na ustavující konferenci Informačního byra komunistických a dělnických stran v září 1947 ve Varšavě mluvil právě o strategicky významné půdě Středního východu jako o oblasti, kterou „navzájem ovládají soupeřící

američtí a britští imperialisté“. Ještě otevřeněji se vyjádřil sovětský ministr zahraničních věcí Vjačeslav Molotov, když prohlásil, že je třeba, „aby lidově demokratické státy podnikly vše, co je v jejich silách pro pomoc v boji židovského národa proti britským imperialistům a jejich arabským vazalům“. Sovětský delegát v OSN, kterým byl tehdy Andrej Gromyko, navrhl 14. května 1947, aby byl vytvořen stát Izrael s tím, že Palestina bude rozdělena.

Jak vidno, Sovětský svaz tehdy aktivně podporoval Izrael, neboť s ním počítal nejen jako s brzkou lidovou demokracií, ale popřípadě i jako s opěrným bodem svého vlivu, lépe řečeno rozbušky uprostřed reakčních režimů arabských zemí. Moskva stála o to, aby se zejména Československo angažovalo v technické a výcvikové pomoci izraelským ozbrojeným silám, zatímco v případě Jugoslávie a Rumunska šlo o lidské zdroje a využití přístavů k dopravě lodních zásilek do izraelských přístavů. Mimo jiné pokyn k tomu, aby byly snahy Židů o založení vlastního nezávislého státu podpořeny nejen politicky, ale také materiálně (potažmo i vojensky), vzešel rovněž z varšavské porady zástupců komunistických stran, která se konala ve stejném roce.

„Proč by měli Arabové platit svým územím za zločiny, které byly spáchány proti Židům v Evropě? Proč by měl někdo žádat na Arabech, aby přijali biblické nároky vznášené vírou, kterou sami nevyznávají?“

Tak vyložil názor Arabů na možnost vzniku samostatného izraelského státu v Palestině saúdskoarabský král Ibn Saúd v rozhovoru s americkým prezidentem Franklinem D. Rooseveltem, k němuž došlo v únoru 1945, krátce po prezidentově návratu z konference na Jaltě. Tehdejší vedoucí činitelé arabských států odmítli plán na rozdělení britského mandátního území Palestiny, i když byl schválen Organizací spojených národů. A především nedokázali správně odhadnout ani vojenský potenciál mladého izraelského státu, ani morální sílu a odhodlání jeho obyvatel bránit se zbraní v ruce čerstvě a hlavně krušně získanou nezávislost.

Jaká vlastně byla tehdy situace v Palestině? Po skončení druhé světové války zde žilo asi půl milionu osob židovského vyznání, což představovalo jednu třetinu celkového počtu obyvatelstva. Sionistickým imperativem ovšem byla snaha tento počet ještě zvýšit, a tak zredukovat početní nerovnost mezi půl milionem Židů a jedním milionem Arabů. V té době se nejméně 100 000 Židů, kteří přežili holocaust, chtělo vystěhovat do

Palestiny, ale pouze 13 000 z nich k tomu dostalo povolení od britské vlády. Židovská agentura se v konfrontaci s tímto faktickým zastavením židovského přistěhovalectví do Palestiny rozhodla, že se je pokusí obejít. Vyhnout se omezením stanoveným britskými mandátními úřady a preventivním opatřením britských ozbrojených sil ovšem nebylo nikterak snadné.

Výsledek tohoto rozhodnutí se promítl do vytvoření rozsáhlého židovského podzemního hnutí, které vešlo ve známost jako Bricha (Útěk). Jeho emisaři se snažili ilegální cestou dopravit do britského mandátního území Palestiny co největší počet poválečných židovských bezdomovců a vůbec lidí, kteří přežili holocaust a chtěli začít nový život. Organizátoři těchto akcí přicházeli do styku zejména s vojáky Židovské brigády, která tehdy byla součástí spojeneckých okupačních vojsk v Německu a Rakousku. Trasy cest z Evropy byly připraveny tak, že hlavními přístavy byly Rotterdam, Antverpy, Marseille, Janov a Bari. Na řeckém mysu Súnion zřídila Židovská agentura výcvikový tábor pro Židy, které měla v úmyslu tajně dopravit do Palestiny a kteří se zde učili jak zemědělství, tak ozbrojenému boji na obranu.

Do čela hnutí palestinských Židů se zcela přirozeně dostal David Ben Gurion, mimořádně silná, odvážná, inspirující a charismatická osobnost s natolik průzračnou vizí, která mu poskytuje potenciál být stále o několik kroků vpředu a originálně řešit základní problémy společnosti. David Ben Gurion pocházel z Polska (1886). Po studiích na univerzitě v Istanbulu přišel jako dvacetiletý do Palestiny, ale během první světové války byl Turky vypovězen. Žil v Kanadě a USA, kde se stal jedním z prvních organizátorů tzv. Židovské legie. Působil v jejích službách v Palestině pod velením britského generála Allenbyho. Po první světové válce se usadil v Palestině a patřil k zakladatelům izraelské dělnické strany Mapai a odborové židovské organizace Histadrut. V letech 1935 až 1948 vykonával funkci předsedy Židovské agentury pro Palestinu. Kromě toho byl v roce 1944 zvolen předsedou Světové židovské organizace. David Ben Gurion byl také plodným publicistou. Z jeho pera vyšlo rovněž několik knih, z jejichž titulů jasně vyplývá jejich obsahové zaměření: *Samospráva vilájetů* (1917), *Palestina – historický, ekonomický a zeměpisný přehled* (1917), *My a naši sousedé* (1931), *Dělnická třída a národ* (1933), *Boj* (pět dílů, 1949), *Izrael ve válce* (1950), *Znovuzrození Izraele a jeho osud*

(1954), *Sinajské tažení* (1959), *Izrael před a po Sinaji* (1962), *Izrael: léta výzvy* (1963).

Ben Gurion se ve své činnosti také opíral o polovojenskou organizaci palestinských Židů, která se pod názvem Hagana (Obrana) vytvářela již za nepokojů na počátku dvacátých let minulého století. Jejím původním posláním byla ochrana židovských osad, kibuců. Britové jí sice dovolili vlastnit jistý počet zbraní a munice a do určité míry tolerovali i její bojový výcvik, ale její činnost velmi ostře sledovali a okamžitě zakročili, když nabyli dojmu, že příslušníkům Hagany, jejichž počet se po válce zvýšil na 60 000 osob, jde o víc, než jen o sebeobranu židovských osad. Jinak řečeno, že jim jde hlavně o přípravu odboje proti britské mandátní správě. A byli to právě činitelé Hagany, kteří vedli důvěrná jednání s československými představiteli.

Na tomto místě je nutné zdůraznit, že značný počet židovských bezdomovců tehdy procházel i přes území Československa a řada z nich chtěla být přesunuta do Palestiny. Taková akce musela být pochopitelně přísně utajovaná před Brity. Nikdy by neuspěla, kdyby se o její prospěch aktivně nezasadili vrcholní státní a vládní představitelé. Například již na jaře 1946 vyslovil podporu úsilí sionistů o vybudování vlastního státu v Palestině prezident Edvard Beneš. Ve svém vystoupení před členy anglo-amerického vyšetřovacího výboru pro zkoumání palestinské problematiky mimo jiné prohlásil: „Všem Židům, kteří o to požádají, musí být povoleno vystěhování do Palestiny... Vytvoření židovského státu v Palestině je jediným možným řešením mezinárodního židovského problému.“

Velkou podporu hnutí Bricha poskytl zejména ministr zahraničí Jan Masaryk a státní tajemník na tomto ministerstvu Vlado Clementis. První z obou mužů tak logicky navazoval na svého otce, T. G. Masaryka, jenž se k idejím židovské emancipace vyslovoval kladně a byl znám jako nesmiřitelný bojovník proti antisemitismu. Druhý pak sehrával hlavní roli v jednáních s tajnými vyslanci sionistických organizací, z nichž mnohé osobně znal ještě od roku 1940, tedy z doby společného pobytu v anglických věznicích. Vedle politické role, kterou sehrávali oba jmenovaní, bylo ovšem nutné vyvíjet značné úsilí organizační, které se bezprostředně týkalo konkrétního zabezpečení vlastního přesunu zájemců o vystěhování do Palestiny. Za hlavní osobu v tajných

jednáních se sionistickými pověřenci bývá označován Zdeněk Toman. Podobně jako Vlado Clementis, rovněž komunista, jenž byl za války ve Velké Británii a po roce 1945 se stal vyšším úředníkem ministerstva vnitra s působností na úseku státní bezpečnosti. Je o něm známo, že to měl být právě on, kdo sehrával nejdůležitější roli spojovacího článku mezi československou vládou a American Joint Distribution Committee (AJDC), což byla americká humanitární organizace zajišťující zmiňovaný přesun židovských uprchlíků. Není bez zajímavosti, že se AJDC také angažovala i ve prospěch devizové půjčky naší zemi, kterou dokonce garantovala. Toman se staral zejména o to, aby těmto lidem byl zajištěn bezproblémový průběh jejich transferu od nás do sběrných center v amerických okupačních zónách Německa a Rakouska, odkud pak měli pokračovat v ilegálním přesunu do Řecka či na Kypr a pak dále do Palestiny.

„Generál McNarney, generál Huebner (nový velitel štábu americké armády v obsazených oblastech Evropy), generál White a plukovník Nicholson (velitel oddělení americké armády pro uprchlíky) a také ústřední úřad American Joint Distribution Committee pro Evropu mne požádali, abych projednal s československou vládou návrh na dočasné nebo trvalé umístění určitého počtu židovských uprchlíků v Československu,“ píše Israel G. Jacobson, ředitel AJDC pro Československo, ve svých dopisech z 18. března 1947 ministrům ochrany práce a sociální péče (Zdeněk Nejedlý) a zahraničních věcí (Jan Masaryk) a dále uvádí mimo jiné: „Jde v této době o více než 200 000 židovských uprchlíků, kteří jsou v oblasti spravované Spojenými státy. Z tohoto počtu je asi 125 000 polských Židů, kteří žili v SSSR v době války a buď pracovali v továrnách, nebo bojovali v Rudé armádě. Tyto osoby byly v létě minulého roku repatriovány do Polska, kam přišly právě v době pogromu v Kielcích a mnoha jiných teroristických činů, jež byly páčány na Židech některými skupinami stojícími v opozici proti polské vládě... Mezi těmito uprchlíky jest určitý počet jak vyučených, tak pomocných dělníků. Měla-li by československá vláda zájem na tomto návrhu, bylo by užitečné vědět, jaký druh pracovních sil by zde přicházel v úvahu tak, že osoby, jež by pro umístění v Československu přicházely v úvahu, byly by vybrány na tomto základě. Podle našeho názoru vyžadovalo by krátkého času, aby určitý po-

čet nevyučených pracovních sil byl vycvičen tak, aby mohl produktivně pracovat na odborných místech.“

Mezi řádky textu bylo jasné, že šlo o to, aby židovským běžencům byla poskytnuta možnost základního odborného výcviku, po jehož absolvování by se mohli rozhodnout k cestě do Palestiny, nebo se vrátit do americké zóny. Československo i v tomto ohledu podalo pomocnou ruku. V odpovědi ministerstva ochrany práce a sociálních věcí tehdy stálo, že naše země je ochotna přijmout tyto lidi zejména do zemědělství, lesnictví, stavebnictví a dalších oborů.

Ve stejné době působil v Praze také Charles Jordan, pracovník AJDC, který zabezpečoval tajný přesun maďarských Židů do Palestiny přes naše území. Jedná se o stejného muže, jehož případ v roce 1967 vyvolal ve světě velký ohlas. Charles Jordan totiž tehdy s manželkou navštívil Prahu, ubytoval se v hotelu Esplanade a 20. srpna 1967 bylo nalezeno jeho tělo ve Vltavě, nedaleko Karlova mostu. Podle oficiální zprávy soudních lékařů bylo tělo ve vodě asi čtyři dny. Tento záhadný případ nebyl dosud důvěryhodně vyšetřen.

O celkových potížích, které provázely osudy ilegálních přistěhovalců do Palestiny, svědčí i případ, který v srpnu 1947 potkal asi 4500 francouzských Židů přeživších holocaust a cestujících na lodi Hagany s příhodným pojmenováním Exodus 1947. U palestinských břehů byla tato loď zadržena britským válečným plavidlem a odtažena do Haify. Její cestující zde byli proti své vůli přemístěni na jinou loď, Empire Rival, a posláni zpět do Evropy. Avšak židovští běženci, posláni do Port de Bouc v jižní Francii, zde odmítli vystoupit na břeh. A tak loď pokračovala do Hamburku, kde byli běženci 8. září donuceni vystoupit na nenáviděnou půdu Německa a odjet vlakem ve vagonech se zaměřovanými okny do internačního tábora v Poppendorfu. Zachovali si však svoji hrdost, jak to dokazuje i skutečnost, že odmítali činitelům správy tábora cokoliv sdělit ze svých osobních údajů.

Mezitím v Palestině aktivně pokračovaly teroristické akce několika židovských polovojenských organizací proti britské vojenské správě, které začaly již před druhou světovou válkou. Byla to zejména organizace Abrahama Sterna, polského Žida, jenž se původně stal na univerzitě ve Florencii přívržencem Mussoliniho a zásadním odpůrcem všeho, co mělo něco společného s Velkou Británií. Usiloval o finanční pomoc

pro svoji organizaci od německých nacistů přes francouzskou kolaborantskou vládu v Damašku. Ale v roce 1942 ho při pronásledování v Tel Avivu zabila britská policie. Jeho organizace pak pokračovala dál pod jménem Stern s tím, že počet jejích členů dosáhl 800 osob. Větší teroristickou organizací byla již zmiňovaná Irgun Zvei Leumi se 4000 bojovníky, v jejichž čele stál Menachem Begin.

Tento budoucí izraelský premiér pocházel z polského města Brest Litvsk (1913), kde z popudu otce, tajemníka místní židovské organizace, ve svých deseti letech vstoupil do sionistické skautské organizace, která své členy cvičila pro podmínky života v kibucu. O šest let později se stal příslušníkem Betar, což bylo sdružení mladých militantních Židů spojených s aktivitami Světové sionistické organizace, která pod vedením Vladimíra Žabotinského usilovala o vytvoření židovského státu. Mladý Menachem chodil jak do židovské školy Mizrachi, tak i do polské střední školy. Když mu bylo 18 let, tak se zapsal na právnickou fakultu varšavské univerzity, kterou úspěšně zakončil v roce 1935. Jako novopečený doktor práv se vzápětí stal aktivním činitelem v organizaci Betar. Dva roky pak dokonce vykonával funkci generálního tajemníka její československé sekce. Begin tedy dobře poznal i naši zemi, kde si tehdy získal hodně přátel i sympatizantů pro myšlenku samostatného národního domova Židů. Jakmile vypukla druhá světová válka a Němci se přiblížili k Varšavě, Begin uprchl s rodinou do sousední Litvy. Když byla v roce 1940 připojena k SSSR, Begin se zapojil do politických aktivit, které neodpovídaly představám sovětské správy, a tak byl zatčen a odsouzen k osmi letům prací na Sibiři. Měl však štěstí v neštěstí. Po útoku německých vojsk na Sovětský svaz v červnu 1941 byla Moskva nucena přehodnotit situaci tisíců polských zajatců na svém území, nechala je osvobodit a začlenit do nově tvořené polské armády. A tak se i Begin stal příslušníkem útvaru, který měl vlastně dvojnásobné štěstí, neboť byl vyslán na Blízký východ, konkrétně do britského mandátního území Transjordánska. Zde se Begin v květnu 1942 v uniformě polského zahraničního vojska poprvé dostal na půdu Palestiny. Jeho otec, matka a jediný bratr byli nacisty usmrceni v plynových komorách. Ihned po skončení války se Begin nechal demobilizovat z polské exilové armády a stal se velitelem jeruzalémského Betaru. Brzy poté ho ustanovili velitelem organizace Irgun Zvei Leumi. Pro Begina tedy válka de facto neskončila, jen nabrala jiné

rozměry a jinou orientaci. Nepřítelem byla nyní britská mandátní správa, Begin byl označen za teroristu a musel se neustále skrývat. Jeden čas musel chodit v přestrojení, s falešnými vousy a parukou. Britové za jeho dopadení dokonce vypsalí odměnu ve výši 30 000 liber. Není sporu, že jeho cíle byly ušlechtilé, nicméně o vhodnosti a oprávněnosti některých metod jejich realizace se tehdy silně pochybovalo a to nejen v Londýně. Po založení státu Izrael v roce 1948 se organizace Irgun Zvei Leumi přeměnila v pravicově orientované politické hnutí Herut (Svoboda). Do jejího čela nebyl zvolen nikdo jiný, než tehdy 35letý Menachem Begin. Hnutí uspělo jak v prvních volbách, tak i v následujících, takže Begin po dobu dalších třiceti let nepřetržitě působil jako poslanec Knessetu (parlamentu). Vyznačoval se ostře kritickými vystoupeními vůči konkurentům, což platilo zejména o straně Mapai a jejím předsedovi, kterým byl David Ben Gurion.

Beginova organizace Irgun provedla celou sérii teroristických akcí proti britské vojenské správě. Její bojovníci například 22. července 1946 vyhodili do povětří křídlo hotelu U krále Davida v Jeruzalémě, kde sídlila britská mandátní správa. Bylo při tom zabito 91 Britů, Arabů a Židů. Mezi židovskými oběťmi byl Julius Jacobs, činitel mandátní správy a tajemník jeruzalémské hudební společnosti, jenž v roce 1918 bojoval v řadách židovského britského střeleckého praporu pod velením generála Allenbyho. Velitel britských ozbrojených sil v Palestině, generál sir Hugh Barker, vydal v důsledku tohoto výbuchu rozkaz, kterým se britským vojákům zakazovalo „přátelit se“ se Židy. Příslušníci Irgunu se dokonce pokoušeli o atentát na tohoto britského generála, což se však nepodařilo.

Týden po explozi v hotelu U krále Davida požádala vláda Spojených států Británii, aby vyslovila souhlas s příchodem 100 000 Židů z Evropy do Palestiny s tím, že by takový přesun měl začít během měsíce. Britská vláda to odmítla, ale ilegální imigrace pokračovala: celkem 51 700 „ilegálů“, zadržенých mezi srpnem 1946 a prosincem 1947 v mezinárodních vodách, když mířili k Palestině, bylo posláno na Kypr. Tam byli dáni za ostnatý drát a střeženi britskými vojáky, z nichž někteří byli před necelými dvěma roky mezi těmi, kdo osvobozovali přeživší vězně koncentračního tábora Belsen a neměli vůbec žádnou radost z tohoto svého nového úkolu. Ale 6. října 1946, v Den smíření (též usmíření,

Jom Kippur), v den modliteb a půstu, kdy Židé, přísně dodržující náboženské zvyklosti, obvykle nevykonávají žádné fyzické a jiné práce, bylo během jediné noci založeno jedenáct kibuců. Tato skutečnost posunula židovské osidlování dále na jih, do Negevské pouště, kterou tak Židovská agentura měla v úmyslu zabezpečit jako součást budoucího židovského státu.

Když se 9. prosince 1946 sešel v Basileji 22. sionistický kongres, a to ve stejném sále, jako při prvním kongresu v roce 1897, největší pozornost v rozpravě byla věnována odporu vůči britské vládě. David Ben Gurion, jenž naléhal, aby kongres vyslovil požadavek plného a bezodkladného uznání židovské státnosti a připravenosti vzít za tím účelem do rukou i zbraně, tak inspiroval mnohé z mladých delegátů, mezi nimi Moše Dajana a Šimona Perese, dva budoucí izraelské vůdce.

Za nové aktivní politiky Ben Guriona lidé z Hagany začali zakládat tajné sklady zbraní po celé zemi. Šimon Peres byl pověřen mobilizací bojovníků. Teddy Kollek – pozdější starosta Jeruzaléma – odjel do Spojených států, aby obstaral peníze na nákup zbraní. Dvě skupiny nezávislé na Haganě, Irgun a Sternův gang, na sebe vzaly poslání přímých vojenských akcí proti Britům. Britové prováděli prohlídky osad a domů ve snaze nalézt ukryté zbraně a munici. Jestliže zbraně u někoho našli, tak ho zatkli a dokonce fyzicky ztrestali. Příslušníci z Irgunu v odvetě zadrželi britského armádního majora a tři seržanty a všechny zmlátili. První den roku 1947 byl ve znamení útoku bojovníků Irgunu na britskou policejní stanici, při němž přišel o život britský policista. Britská vláda se již nemohla pustit do otevřené války v Palestině, a tak 22. ledna 1947 tajně rozhodla, že nedojde-li k dohodě mezi Araby a Židy, předá celou tuto problematiku Organizaci Spojených národů.

Britská vláda pak 15. února 1947 veřejně vyhlásila, že o budoucnosti Palestiny musí rozhodnout OSN. Mezitím hlídkové čluny britského válečného námořnictva pokračovaly v zadržování a prohlídkách lodí s přistěhovalci. Když Britové 14. dubna 1947 deportovali 2552 „ilegálů“ z lodě Guardian na území Kypru, zastřelili na její palubě tři Židy. Churchill, jako tehdejší vůdce opozice, prohlásil v britské Dolní sněmovně, že zadržování Židů na moři je „špinavou válkou“. Britové pak 16. dubna 1947 popravili čtyři příslušníky organizace Irgun, kteří byli internováni ve vězení v Akko (Akkon, Acre). O týden později dva příslušníci Sternova

gangu, kteří byli shledáni vinnými z teroristických zločinů a odsouzeni k trestu smrti, spáchali před popravou v centrální věznici v Jeruzalémě sebevraždu.

Židé, kteří zoufale usilovali o normální život uprostřed střetnutí, se 1. května 1947 shromáždili v kině Edison v centru Jeruzaléma, aby zde vyslechli symfonii *Jeremiáš* americko-židovského skladatele Leonarda Bernsteina, kterou autor sám dirigoval. Když Bernstein přijel do Galileje, jednoho z center židovského usídlení v Palestině, dorazil sem zástup asi 3500 Židů z dvaceti nebo více osad, kteří jej chtěli vidět dirigovat. Deník *The Boston Morning Globe* tehdy psal: „Jelikož státní silnice byly omezené, mnoho ze shromážděných bude muset strávit celou noc na nákladních vozech nebo na otevřených polích. Vypadalo to tak, jako kdyby jim nebesa na pomoc seslala svého ducha, který jim pomůže zapomenout na jejich potíže.“

Z podnětu OSN byla 15. května 1947 zřízena Zvláštní komise pro Palestinu (UNSCOP), která měla připravit návrh rozhodnutí o Palestině. Byla složena z nezainteresovaných států v tomto složení: Austrálie, Kanada, Guatemala, Indie, Írán, Nizozemsko, Peru, Švédsko, Uruguay, Jugoslávie a Československo, které zastupoval zkušený diplomat Karel Lisický. Britové se mezitím stále snažili zastavit ilegální přistěhovalectví i za cenu represí, ale bylo to jen přilévání oleje do ohně. Odpor vůči jejich nadvládě narůstal. Další tři členové Irgunu byli zatčeni a odsouzeni k smrti za účast na teroristických akcích proti britským vojákům. Ve snaze zabránit jejich popravě, Irgun zajal dva britské seržanty. Britové se odmítli podřídit takovému zastrašování a bojovníky Irgunu popravili. V odvěť členové Irgunu 31. července 1947 zabili oba britské seržanty, když je nechali viset v pomerančovém háji a pod jejich těly nastražili výbušnou léčku. Rozzuření britští vojáci pak zabili několik Židů v Palestině.

Komise OSN pro Palestinu vyhlásila 31. srpna 1947 své řešení tak, že Palestina by měla být rozdělena na dva nezávislé státy, arabský a židovský, a to ve dvou alternativách:

A) První byl plán na rozdělení Palestiny s ekonomickým spojením, který podporovalo sedm členů Komise, včetně Československa. Podle tohoto schématu, který se stal známým jako „většinový“, se předpokládalo, že Palestina bude rozdělena na arabský stát, židovský stát a mezinárodní

zónu Jeruzalém s okolím pod dohledem OSN. Arabský stát měl zahrnout 42,88 % území britského mandátu Palestiny, židovský stát 56,47 % a mezinárodní zóna Jeruzaléma 0,65 %. Židovský stát mělo obývat půl milionu Židů a půl milionu Arabů, oblast Jeruzaléma 100 tisíc Arabů a 100 tisíc Židů.

B) Druhý byl federální plán, tzv. „menšinový“, který podporovaly pouze Indie, Írán a Jugoslávie. Předpokládal vytvoření nezávislého státu Palestina s hlavním městem Jeruzalémem, s jednou společnou federální vládou a dvěma vládami obou členů federace, to znamená státu arabského i židovského.

Valné shromáždění OSN ve svém sídle v New Yorku nakonec přijalo 29. listopadu 1947 „většinový“ projekt s tím, že pro bylo třiatřicet zemí, proti třináct zemí a deset se zdrželo hlasování. Velká Británie byla mezi těmi, které se zdržely. Sovětský svaz, Spojené státy, Austrálie, Nový Zéland, Kanada, Francie, Nizozemsko, Polsko, Švédsko a také Československo byly mezi těmi, kdo hlasoval pro rozdělení. Židovský stát, byť pouze část Palestiny, již byl nablízku.

Židovská agentura toto rozdělení a výlučnost Jeruzaléma, tento dlouho očekávaný sen, přijala výměnou za židovský stát. Vůdcové palestinských Arabů odmítli jakoukoliv formu státu. Chtěli vládu nad celou Palestinou, včetně židovské části. Od zasedání Valného shromáždění OSN uplynulo ještě několik měsíců, než vznikl stát Izrael, ale uběhlo sotva pár hodin od vyhlášení jeho nezávislosti, když 15. května 1948 armády pěti arabských států překročily hranice bývalé mandátní Palestiny: ze severu Libanonci, z východu Syřané, Iráčané a Jordánci a Egypťané z jihu. Rafinovaná koncepce klasické britské imperiální diplomacie – tolik podobná rozdělení britské korunní kolonie Indie na Indii a Pákistán z 15. srpna 1947, jež v sobě už od samého začátku neslo třaskavinu, která později explodovala v podobě dvou indicko-pákistánských válek, sklízela i na palestinské půdě své zlověstné plody. Začala válka mezi státy. Její periodizaci lze dělit na tyto etapy:

1) Neoficiální válka, od přijetí rezoluce VS OSN o rozdělení Palestiny ze dne 29. listopadu 1947 do ukončení britského mandátu 15. května 1948.

2) Ofenziva armád arabských států od 15. května 1948 do 11. června 1948, přerušená měsíc trvajícím příměřím.

3) Desetidenní ofenziva ve znamení izraelského protiútoků od 9. července do 18. července 1948, po které následovalo druhé příměří.

4) Závěrečná fáze války. Těžiště operací bylo přesunuto na jižní, egyptskou frontu, v trvání od 15. října 1948 do 6. ledna 1949, kdy prostředník OSN Ralph Bunche mohl oznámit, že obě znepřátelené strany jsou ochotné zastavit boje a zahájit vyjednávání.

PRVNÍ FÁZE KONFLIKTU

První etapa ozbrojených střetů mezi Araby a Izraelci začala bezprostředně poté, když vešlo ve známost rozhodnutí Valného shromáždění o rozdělení Palestiny. Arabové vyhlásili protestní stávkou a vyvolali řadu nepokojů, při kterých za první týden přišlo o život 62 Židů a 32 Arabů. Bilance dalšího týdne, když davy Arabů napadaly a zapalovaly židovské obchody v jeruzalémské obchodní čtvrti, byla ještě hrozivější. Bylo zabito 93 Arabů, 84 Židů a 7 Britů. Tyto události doprovázely velmi smutné příběhy. Například Hans Beyth, jenž v předcházejících dvou letech měl na starosti příchod 20 000 mladých židovských hochů a dívek přeživších holocaust, byl zavražděn krátce po přivítání skupiny dětí, které Britové právě propustili z internačního tábora na Kypru. V prosincových dnech roku 1947 byl Elias Katz – člen vítězného finského týmu v přespolním běhu na 3000 metrů na pařížské olympiádě roku 1924 – přepaden třemi Araby a zabit. Chystal se odejet z Palestiny, kde žil od roku 1933, aby se mohl zúčastnit olympijských her v Londýně v roce 1948 jako trenér prvního celožidovského týmu, jaký se kdy olympiády zúčastnil.

Hagana byla i nadále zdrženlivá k odvetám, a to navzdory úzkosti mezi Židy z toho, že i neozbrojení civilisté byli vystaveni tolika ozbrojeným útokům. Ovšem polovojskové organizace Stern a Irgun Zvei Leumi pokračovaly ve své politice nevybíravých útoků odplaty. Britská správa oznámila, že od 30. listopadu 1947 do 1. února 1948 bylo zabito 1427 Arabů, 381 Židů a 46 Britů. A dále, že počet zraněných v tomto období činil 1035 Arabů, 725 Židů a 135 Britů. Bojovníci nedávno založené palestinské Arabské osvobozené armády překročili 10. ledna 1948 hranice ze Sýrie a zaútočili na židovskou osadu v Galileji. Útok byl osadníky odražen za pomoci britské obrněné jednotky. V prvních dvou týdnech měsíce ledna napadlo tisíc ozbrojených Arabů židovskou osadu Etzion Bloc na Hebronských výšinách. Byli odraženi třiceti ozbrojenými obránci. V tomto útoku bylo zabito 150 Arabů. Avšak osada Bloc byla obklíčena, a tak byla na pomoc k jejímu uvolnění vyslána jednotka pětaticeti

mužů. Všichni – jak obránci, tak muži vyslaní jako posila – byli zajati a zavražděni.

V noci 22. února 1948 byla do Ben Jehudovy ulice, v srdci židovského Jeruzaléma, vhozena bomba. Toto dílo dvou dezertérů z britské armády, kteří spolupracovali s Araby, způsobilo smrt dvaapadesáti Židů, z nichž většina již spala, když bomba vybuchla. Palestiňští Židé, sice otřeseni, ale nezastrašeni, se začali připravovat na den odchodu Britů s důrazem na obranu oblastí, které jim byly určeny ke správě rozhodnutím OSN. Rovněž se chystali k zabezpečení židovských čtvrtí Jeruzaléma, kterému OSN udělilo zvláštní status nepodléhající ani arabské, ani židovské správě. Dne 1. března 1948 byla založena Prozatímní státní rada v čele s Ben Gurionem. O jedenáct dní později hodil arabský řidič bombu na dvůr budovy Židovské agentury, kde tato Prozatímní státní rada sídlila. Její účinky zabily třináct Židů, včetně dr. Leiba Jaffeho, tehdy už posledního žijícího z pěti mužů, kteří se zúčastnili jako delegáti prvního sionistického kongresu v Basileji.

Britové sice stále ještě kontrolovali Palestinu, ale ozbrojení Arabové donutili Haganu opustit pobřežní silnici jižně od Tel Avivu, čímž došlo k odříznutí několika židovských osad v pouštní oblasti v Negevu a v Gaze. A pak 22. března Arabové zničili silnici vedoucí k Jeruzalému, a tak se židovské čtvrti a židovská populace dostaly do obklíčení. Útvar v síle 1500 bojovníků Hagany, třikrát větší než kterýkoli z jejích předcházejících oddílů, doprovázel konvoje dopravních prostředků směřujících do města a z města.

Dodávka dvou set pušek a čtyřiceti kulometů z Československa, se kterou v noci 1. dubna 1948 přistálo letadlo v Beit Daras, už poskytla samotnému konvoji prostředky k obraně. Další československé zbraně – pět set pušek, dvě stě kulometů a pět milionů nábojů – přivezla 3. dubna loď *Nora* z Jaderského moře do přístavu Haifa. Byly důmyslně schované v zásilce brambor a cibule. Britové nic nezpозorovali. Ale celkové ztráty za měsíc březen 1948 při vzájemných arabských útocích a židovských odvetách byly opět vysoké, neboť zahynulo 271 Židů a 257 Arabů.

Dne 6. dubna 1948 dorazil ozbrojený konvoj do Jeruzaléma poprvé bez jediné ztráty. V týdnu, který následoval, propukla bitva ve velkém měřítku mezi Haganou a arabskými silami u Kastelu, strategické

výšiny, odkud lze kontrolovat silnici k Jeruzalému v délce tří kilometrů. V jejím průběhu padl arabský velitel, Abd al-Kader al-Husajní. K velké tragédii došlo 9. dubna 1948, když jednotky židovských organizací Irgun Zvei Leumi a Stern napadly arabskou vesnici Deir Jasín nacházející se na dalším strategickém vrchu, západně od Jeruzaléma. Bylo zde zmasakrováno asi 250 Arabů, většinou vesničanů, z toho mnoho žen a dětí. Jon Kimche, izraelský publicista z Jeruzaléma, označil tento útok ozbrojených mužů proti bezbranným civilistům za „nejtemnější skvrnu na židovském štítě“. Dov Joseph, guvernér izraelského sektoru Jeruzaléma a pozdější izraelský ministr spravedlnosti, ve své knize o bojích v Jeruzalému (*The Faithful City*), která vyšla roku 1960 v New Yorku, charakterizoval tento masakr jako „záměrný a nikým nevyprovokovaný útok“. Také známý britský historik, sociolog a filozof Arnold Toynbee věnoval této události pozornost ve svém obsáhlém díle *A Study of History* (vyšel v Londýně roku 1954), když ji vyličil jako „srovnatelnou se zločiny, jaké na Židech spáchali nacisté“. Verze lidí z Irgun Zvei Leumi byla odlišná. Opírala se o tvrzení, že vesničany nejdříve vyzvali, aby se vzdali, ale namísto odpovědi je z domků a keřů zasypala palba, která jim způsobila ztráty. Velitel útoku, kterým byl Menachem Begin, šel v podobné protiargumentaci dokonce tak daleko, že ve své knize vzpomínek – *The Revolt: Story of the Irgun* (New York, 1951) – napsal: „Masakr byl nejen oprávněný, ale bez vítězství v Deir Jasínu by nevznikl stát Izrael.“ S tímto postojem ostře kontrastuje skutečnost, že David Ben Gurion, velení Hagany a Židovská agentura toto zabíjení okamžitě odsoudili a vyjádřili své „hluboké rozhořčení a lítost“. Jednoznačně se také vyjádřil Chaim Weizmann (budoucí první izraelský prezident), jenž tehdy prohlásil: „Nikdo nelituje tohoto činu více než drtivá většina Židů, skláním hanbou hlavu, když o této skutečnosti musím před vámi mluvit.“ Tato slova uvedl i ve své knize *Trial and Error* (Londýn 1950).

Důsledkem těchto událostí byl strach a následný útek palestinských Arabů do nežidovských oblastí. Počet těchto uprchlíků ještě před oficiálním založením státu Izrael dosahoval již okolo 300 000 osob. Bylo mezi nimi přes 50 000 zámožných Arabů, většinou vzdělaných lidí ve významných postaveních od správních úředníků a soudců, přes lékaře, učitele a národohospodáře, až po techniky. Bez řádně fungující

administrativy a bez vlastní inteligence byli ti, co zůstali, odkázáni na milost a nemilost osudu. Vlády arabských zemí tuto většinu, převážně nemajetných a nekvalifikovaných běženců, záměrně držely v táborech, aby zde se svými dětmi zůstali jako srdcervoucí argument před světovou veřejností k dalším bojům proti Izraeli a k ospravedlňování i jejich vlastních teroristických forem.

Avšak ani militantní Arabové se s tím, co se stalo v Deir Jasínu nesmířili. Jen pár dní poté přepadli v odvetné akci konvoj stovky židovských lékařů, ošetřovatelek a pacientů na cestě do nemocnice Hadasah na hoře Scopus. Přejmenším 75 lidí z tohoto konvoje bylo zabito. Toho večera, ještě předtím, než se tyto zprávy o masakrech dostaly na pobřeží, se v Tel Avivu konalo vůbec první představení izraelské Národní opery.

K dalším incidentům docházelo v Galileji. Arabská osvobozenecská armáda přepadla židovskou osadu Mišmar Ha-Emek, několikrát se tudy přehnal, ale nakonec byla odražena. Mezi zabitými, kteří padli v boji, byl i Zorik Dajan, bratr Moše Dajana. V poslední den bitvy, a to bylo 12. dubna 1948, přijelo do Tel Avivu několik set lidí, kteří přežili koncentrační tábor Belsen a byli konečně uvolněni z britských internačních táborů na Kypru. Tito lidé strávili přes rok za britským ostnatým drátem. Mnozí z nich se ihned dobrovolně hlásili do Hagany, jejíž speciální úderná síla, Palmach, obsadila 18. dubna převážně arabské město Tiberias u Galilejského jezera. Arabská osvobozenecská armáda, která se zde nacházela, používala toto město k blokování hlavního židovského spojení s židovskými osadami v Horní Galileji. Arabští obyvatelé města Tiberias, jejichž počet přesahoval dva tisíce osob, uprchli na východ do Zajordánska. Stali se tak jedněmi z prvních budoucích statisíců arabských uprchlíků.

Dalším městem, které se dostalo pod kontrolu Hagany, byla Haifa. Britové odtud odešli 21. dubna. Stále více Arabů začalo opouštět své domovy, většinou odcházeli do Libanonu. Jen ze zmíněné Haify se ještě před příchodem Izraelců vystěhovalo asi 20 000 palestinských Arabů. Také v několika vesnicích u Haify, tak jako v některých dalších oblastech země, nutila židovská politika zastrašováním Araby k vystěhování. Yosef Weitz, ředitel pozemkového odboru národního fondu Židovské agentury, se v soukromém písemném sdělení z 21. dubna vyjádřil

takto: „Naše armáda vytrvale dobývá arabské vesnice, jejichž obyvatelé jsou vystrašení a prchají jako myši. Nemáte tušení, co se v arabských vesnicích dělo. Stačí, když jim během noci zahvízdá několik granátů nad hlavami, a prchají, aby si zachránili život. Vesnice se stále vyliďňují a pokud budeme v tomto kurzu pokračovat – a jistě tomu tak bude, jelikož naše síla roste – pak zde zůstanou prázdné vesnice.“ V posledním dubnovém týdnu bylo na rozkaz Ben Guriona několik opuštěných arabských vesnic na kopcích kolem Jeruzaléma vyhozeno do vzduchu, dynamitem dům po domu.

Britové se stahovali postupně ze všech oblastí a byli rozhodnuti do zintenzivňujícího se arabsko-židovského konfliktu nezasahovat. Avšak britský velitel v Safdu naznačil, komu dává v arabsko-židovském sporu osobně přednost, když klíče od opevněné policejní stanice a tří dalších opěrných bodů předal Arabům. Židé tam byli obklíčeni, ale 10. května Palmach dostal město pod kontrolu. Další tisíce Arabů utíkaly na sever do Libanonu. Když bojovníci Hagany vstoupili 12. května do arabského města Beisan, nikde už nezůstal ani jediný Arab. Tři tisíce Arabů uprchlo přes řeku Jordán na základě šeptandy, že se blíží velké židovské posily, což si vymyslel velitel Palmachu, kterým byl Jigal Allon.

Toho dne, 12. května 1948, Spojené státy navrhly tříměsíční zastavení palby mezi Židy a Araby. Podstatou tohoto návrhu byla idea, že OSN by mělo převzít správu nad Palestinou v okamžiku, kdy ji Britové opustí – během dvou nebo tří dnů – a že by Židé nevyhlašovali stát, dokud nebude mezi nimi a palestinskými Araby vypracovaná dohoda. Ben Gurion svolal mimořádnou schůzi Prozatímní rady, na které naléhal na své kolegy, aby byl americký návrh odmítnut. Namísto toho doporučil, aby byl izraelský stát vyhlášen ihned. Pět členů tohoto desetičlenného orgánu se domnívalo, že by se měl americký návrh na příměří přijmout a vyhlášení státu odložit. Vedla je k tomu obava, že v okamžiku vyhlášení arabské státy hraničící s Palestinou zaútočí a zvítězí. Operační důstojník Hagany, Jigal Jadin, jenž byl na schůzi pozván Ben Gurionem a vyzván, aby otevřeně zhodnotil vojenské vyhlídky, prohlásil, že „druhá strana má významné výhody“, ale že již bylo v minulosti „mnohokrát prokázáno“, že „počty a formace nejsou vždy rozhodující“. Jadin ještě dodal, že Hagana disponuje vysokým stupněm